

TARPIO

ILPO PINOLA

Tarpio

TARPIO

© 2025 Ilpo Pinola

Taitto: Books on Demand

Kannen kuvat: Minna Pinola

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki,
bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-8814-1

*Jos se ois helppoo
oisin tehnyt sen jo
vaan se on vaikeeta
Jos se ois helppoo
oisin tehnyt sen jo
ajat sitten uskotko*

PROLOGI

PADOLLA

Haapajärven tekoaltaan pato, perjantai 26. elokuuta 1988

”Hyppää kyytiin, laita vaihde päälle ja hyppää sitten ulos!” Jyri huusi ja mässytti Hubbabubbaansa.

Hitto, ei siinä ehdi hypätä pois. Päätyisin järven pohjaan vielä itsekin.

”Jos vain työntäisin sen tuonne?” Miku sanoi.

Auto ei kuitenkaan liikkunut mihinkään. Vuoden 85-mallinen verenpunainen Talbot Horizon nökötti tukevasti padon reunalla. Kaksi teiniä kirosi auton vieressä, toinen istui välillä Talbotin penkillä ja hakkasi ohjauspyörää kämmenet punaisina. Talbotin renkaat tökkivät isoihin kiviin, tai tarkemmin sanottuna rautaruukin kuonaan. Samaa kuonaa oli täällä kaikkialla, hiekoitussepinä, maanrakennuksessa ja pölynä ilmassa. Pato itse oli varmaan rakennettu ennen kuin tehdas alkoi suoltaa kuonaa, joten tavallistakin kiveä oli sentään joukossa. Se ei kuitenkaan helpottanut itse autonhävitysprojektia yhtään.

”Ei saatana, täältä ei oikeasti kerkeä pois, jos laittaa vaihteen päälle”, Miku huusi vähän turhan kovaa. Häntä alkoi ärsyttää Jyrin purkan jauhanta ja siitä ympäristöön leviävä imelä ja outo hedelmäinen haju ja mässytyksen ääni.

”Voi elläimen käsi, ei tätä tähänkään voi jättää.”

Homma ei toiminut kuten amerikkalaisissa elokuvissa – niissähän näppärä autonhävittäjä laittoi jonkinlaisella keppivirityksellä auton kaasupolkimen pohjaan ja nykäisi rattivaihteen D-asentoon. Talbotissa ei kuitenkaan ollut automaattilaatikkoa, saati rattivaihdetta, joten pykälää ei saanut päälle joutumatta itse vaaraan syöksyä tummana odottavaan tekoaltaaseen auton mukana. Kuonakivi toimi renkaan edessä kuin kiila, eikä auto hievahtanutkaan.

Pojat olivat niin kiihdyksissä, etteivät huomanneet, minkä renkaan edessä suuri kuonakivi oli, tai mikä autoa edes piti paikallaan. Varmaan käsijarrukin olisi voinut olla päällä, eivätkä he välttämättä olisi huomanneet sitäkään. He eivät olleet kuitenkaan onneksi vielä aivan ammattilaisia näissä hommissa.

Rautaruukin makean veden tarpeeseen aikanaan 60-luvulla rakennettu järvi, oikealta nimeltään Haapajärven tekoallas oli paikallisille tuttu kalapaikka, vaikka usein kaloissa todettiin ruokakalaksi turhan korkeat elohopeapitoisuudet. Altaan reunamat olivat pääosin risukkoa ja kesämökkejäkin oli vain muutama. Mutta kyseenalaista kalaa sieltä nousi hyvin, joillakin jopa pienen alligaattorin kokoisia haukia. Parhaat onkijat nostivat ämpärikaupalla pienikokoista ahventa. Tekoaltaan, eli tuttavallisesti Tekarin länsipuolella kiemurteleva tie, sorapäällysteinen mökkitien tapainen kulkureitti poikkosi välillä risukkoon, välillä lähelle järven rantaa ja oli muutaman kilometrin mittaisena sopiva vaikkapa juoksulenkkeilyyn. Tien nimi oli kuvaavasti Patotie, sillä pohjoisrantaa reunusti pato, jonka selvästi erottuva parin sadan metrin mittainen suora osuus oli hyvin jyrkkäreunainen. Autoilijan oli syytä olla tarkkana, ettei suistanut autoaan järven penkereeltä. Ainakaan jos kyseessä ei ollut varastettu auto, josta varta vasten yritettiin hankkiutua eroon.

Padot ja penkereet olivat muuttaneet alkuperäisen Haapajärven suuremmaksi ja syvemmäksi, niin että sen suurin syvyys oli seitsemisen metriä. Jyrkän penkereen reunalla Talbot uppoaisi nopeasti pimeään altaan syleilyyn, jos sen vain saisi jotenkin liikkeelle.

Vihdoin Jyri huomasi vasemman takarenkaan edessä nököttävän kuonamurikan ja potkaisi sen pois.

”Perkele.” Jyri murjaisi kuonapalleroa potkaistessaan, ja samalla Hubabubba lensi hänen suustaan penkerelle. Hän vilkuili maahan, löytyisikö purkka vielä kivikosta viiden sekunnin sisään, mutta pimeys kätki aarteen. Onnekseen Jyrillä oli taskussaan täydennystä.

Pojille ennestään tuntemattoman raahelaisen keskiluokkaisen perheen silmäteränä toiminut Talbot Horizon oli vihdoin vapaa viimeiselle matkalleen. Se valahti nyt helpon näköisesti penkereen reunalle ja kohti mustaa vettä.

”Ikkunat! Voi mullin maksa, ikkunat jäi kiinni!” Miku huusi, taas hie-
man turhan kovaa tilanteeseen nähden.

Lähettyvillä ei ollut ristinsieluakaan, mutta jotenkin tilanne sai kierrokset nousemaan ja Mikun äänikin vingahti huolimattomasti hänen huutaessaan tuskaansa ulapalle. Ikkunat jäivät kaikessa hässäkässä kiinni ja Talbot jäi kellumaan kuin korkki.

Tekoaltaalla oli hiljaista, kuten melkein aina muutenkin, vaikka kalamiehiä liikkui päivisin jonkin verran, keleistä riippuen. Olipa täällä silloin tällöin öisin nähty joitakin tuulastajiakin, jo ennen kuin siitä tuli laillista. Tuulastuksessa houkutellaan kalat pimeänä yönä kirkkaalla valolla, helpoiten kai otsalampun avulla, veneen keulaan atrainmiehen ulottuville. Nopea ja tarkka heitto, veden optinen heijastus huomioiden ja saaliiksi saattoi saada isojakin vonkaleita. Tuona yönä ei tuulastajienkaan valoja järveltä onneksi näkynyt. Parempi paikka kalastaa oli toisella puolella järveä, missä oli enemmän kasvillisuutta, ja allas näytti aidommalta, melkein oikealta järveltä. Patopenkereen alueella ihmisen rakentama järvi myös näytti siltä, mitä se oli. Jyrin isä Pertti oli tosin aikanaan opettanut pojalleen järven syvimvät paikat, joissa saattoi kokeilla pohjaongintaa. Kyllä sieltä muutama vonkale aikanaan nousikin. Nyt altaan pohjamuodoista aikanaan saatua tietotaitoa käytettiin autojen upotukseen.

”Saatanan tunarit”, Jyri lainasi Kekkosta, kuten hänellä oli usein tapana. Kekkonen ei tosin ollut ollenkaan ainoa valtiomies, jota hän tapasi lainata, mutta Koivistolla ei ollut mitään tähän tilanteeseen sopivaa Jyrin kiihtyneessä mielessä. ”Kyllä se siitä” ei toimisi nyt, mutta toivottavasti myöhemmin, Jyri tuumi.

Jyri satti itseään ja Mikua, ja ihan hyvästä syystä. Oliko se tuo uusi automerkki, joka oli saanut heidät sekaisin? Joka tapauksessa Talbotissakin oli samanlaiset ikkunakammet kuin kaikissa muissakin autoissa – sähköikkunoita ei sentään ollut vielä tarjolla oikein missään perheautoissa. Kammet jäivät nyt vain heiltä kääntämättä kuonakiviä renkaiden alta etsiessä ja panniikin noustessa.

Harvalukuiset homeen kyllästävät kesämökit olivat parin kilometrin päässä pusikoissa piilossa, ja lähimmät ympärivuotiset asumukset 4–5 kilometrin päässä metsien takana. Mökeillä ei kumpikaan pojista ollut koskaan nähnyt ketään. Ilmeisesti niissä ei juuri käyty, tai sitten siellä olttiin niin äänettömästi ja pimeässä, että oma rauha vaikkapa nyt sitten ryyppiskelyyn oli taattu. Periaatteessa pojilla ei ollut kiire mihinkään, mutta

jännästi se nosti sykettä, kun katseli järven rannan tuntumassa kelluvaa omin käsin varastettua autoa.

Yhtäkkiä kauempaa metsästä vilahti valo. Se oli kuin himmeä salama-valon välähdys, joka hävisi saman tien. Hetkeä myöhemmin pojat näkivät valokeilan, todennäköisesti auton valot. Paikka oli kaikessa karuudessaan ja rauhallisuudessaan suhteellisen käypä nuorison kutupaikaksi, vaikka urbaani city-raahelainen ei sinne asti todennäköisesti lähtisi. Jonkinlaista paikallista hullunrohkeutta ja reittien tuntemusta tarvittiin, ettei reissusta tulisi koko yön kestävä seikkailu. Mutta jos reitit olivat tutut, tänne oli melko helppo tulla. Kapealle pengertielle pääsi näppärästi 'Malmi tieltä' kunhan tiesi mistä kääntyä. Malmi tie oli oikealta nimeltään kantatie 88, jota pitkin malmilastit kulkivat kaivoksilta Rautaruukin tehtaalle.

Joku oli nyt selvästikin tulossa pengertietä kohti tarkoin varjeltua autonupotuspaikkaa. Paniikki valtasi poikien mielet. Nyt oli toimittava nopeasti tai sitten otettava hatkat. Tästä ei varmasti puhumalla selvittäisi. Kumpikaan heistä 16-vuotiaista pojista ei varsinaisesti näyttänyt siltä, että Talbotin ajolupa olisi taskussa. Selvää oli myös, että omaa autoa ei olisi nyt laillista ja järkevää työntää järveen kellumaan.

"No voi hevonen perse. Kokeillaan kivittää ne rikki", keksi Jyri. Alkoi valtaisa pommitus. Rautaruukin kuona oli kädelle raapivan terävää ja tavalista kiveä kevyempää. Osumatarkkuuden kanssa oli vähän niin ja näin. Aloittelevien autovarkaiden paniikinomainen autonhävitysurakka tuntui saavan aikaan hämmästyttävästi samankaltaista sähläystä kuin tarkkuutta vaativa maalintekohetki urheilulajeissa. Pelaaja tai autovaras kyllä tiesi mitä pitäisi tehdä, mutta liika adrenaliini sai käden tärisemään, yrittämään liikaa ja tarkkuuden häviämään. Läheltä ylös pallopelissä, tai tässä tapauksessa rennosti kohti takalasia ja sivuikkunoita saattaisi tuoda toivotun lopputuloksen. Tuulilasiin osuminen vaatisi jo rauhallisen keskittymisen, auto kun asettui kellumaan keula kohti ulappaa. Onneksi auton ikkunoita kohti heitettävää kivimateriaalia oli riittävästi ja yrityksiä sallittiin niin paljon kuin vain ehti heitellä.

Pian takalasi ja vasemmat ovien sivulasit olivat säpäleinä. Altaalla vallitsi pieni aallokko, Talbotin vuotavat ovitiivisteet edesauttoivat prosessia, ja pian aalloilla yhä pehmeästi keinuva ranskalaisen autoteollisuuden helmi alkoi vajota.

Eletään vuotta 1988 Tarpiossa, Raahen teollisuuskaupungin syrjäisessä omakotilähiössä. Yhdeksännen luokan jälkeisestä kesästä on tulossa kaikkien aikojen paras, kunhan Miku vain selviäisi päättäjaisistä.

Epävarmuus, ahdistus ja itseään etsivät kaverit suistavat Mikun unelmakesän kuitenkin raiteiltaan, ja kaikki muuttuu. Miku oppii, että sovitut ja anteeksianto ovat mahdollisia – jopa silloin, kun elämä tuntuu sysisynkältä. Tarina antaa toivoa ja rohkaisee. Se kertoo, mitä on tosiystävyyttä ja että asioilla on tapana järjestyä.

ILPO PINOLA (1972) on Raahessa kasvanut, sittemmin espoolaistunut esikoiskirjailija.

BoD

